

Dopravní výchova ve studiu učitelství na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity

Vladimír Pechánek

Tématikou dopravní výchovy, především její metodiky, se zabývají členové katedry didaktických technologií pedagogické fakulty MU v Brně již dlouhodobě a soustavně. Zvláště intenzivně se zaměření na tuto problematiku projevuje od počátku řešení výzkumného záměru Škola a zdraví pro 21. století, jehož součástí je přirozeně souvislost mezi prevencí úrazů dětí a mládeže v kontaktu s dopravou. Učitelé katedry mají ve svém záměru mj. také prakticky zvyšovat kompetence učitelů k vedení dopravní výchovy v terénu, na svých školách. Součástí kombinovaného studia učitelů 1. stupně na této katedře bylo ve školním roce 2008–2009 zpracování seminární práce na téma dopravní výchovy na 1. stupni ZŠ.

Každý student obdržel 2 námětové ilustrace, které znázorňovaly konkrétní dopravní situaci, se kterou se dítě ve věku 6–10 let denně může setkat. Úkolem studentů bylo opatřit tuto ilustraci vhodným názvem a jednoduchým doprovodným textem, který by ji stručně a pro dítě tohoto věku srozumitelně vystihl. Studentem vymyšlený text měl současně dítě – žáka motivovat k následné aktivitě ve vyučování dopravní výchově.

Dalším úkolem studentů bylo formulovat metodické využití znázorněné dopravní situace a doprovodného textu a promyslet a navrhnout otázky a úkoly, které by žáci v souvislosti se znázorněnou dopravní situací mohli řešit.

Zajímalo nás také, zda námi navržené ilustrace konkrétní dopravní situace jsou dostatečně výstižné a vhodné pro využití ve výuce dopravní výchovy pro žáky v 1.–3. ročníku ZŠ. Studenti měli možnost navrhnout případnou opravu a doplnění ilustrace nejen po stránce obsahové, ale i po stránce výtvarné.

Posledním, ale neméně důležitým úkolem studentů při zpracovávání této seminární práce bylo promyslet i způsob prezentace navržené dopravní situace učitelem a vystihnout možnosti aktivního zapojení žáků do vzdělávacího procesu.

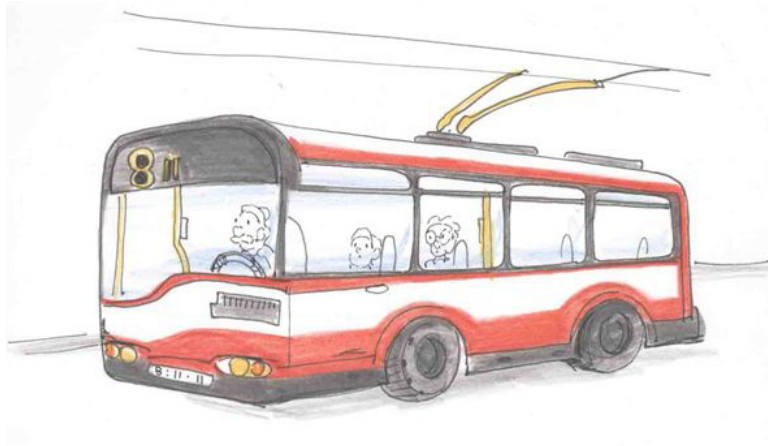
K vyhodnocení jsme obdrželi od studentů 82 seminárních prací. Z jejich zpracování studenty je možné rozdělit autory návrhů do dvou výraznějších skupin. První skupinu tvoří studenti kombinovaného studia, kteří působí ve školství delší dobu (mají delší dobu započtené pedagogické praxe), druhou skupinu pak studenti s kratší dobou pedagogické praxe. Jak se očekávalo, studenti první skupiny pojali seminární práci s hlubší invencí než studenti s pedagogickou praxí kratší. Ze zpracování seminárních prací je zřejmé, že studenti působící v pedagogickém terénu déle, jsou schopni vnímat dopravní situace komplexněji, případně i v souvislostech s jinými vyučovacími předměty – jinými slovy, jsou schopni vnímat interdisciplinaritu dopravní výchovy. Tento fakt se projevoval jak v části textové – tak především v části, ve které měli studenti formulovat otázky a úkoly související s ilustrací. Zatímco první skupina studentů „zabrousila“ při formulaci otázek a úkolů i do jiných vyučovacích předmětů, např. do ekologické výchovy, studenti druhé skupiny formulovali otázku a úkol pouze vzhledem k dopravní situaci na obrázku.

Jako příklad uvádím situace:

Text uvedený u zadání ilustrace:

Pro dopravu většího množství lidí slouží ve městech autobusy, trolejbusy a tramvaje. Protože jejich pohon zajišťuje elektrický proud, šetří tyto dopravní prostředky životní prostředí. Jsou ekologické.

Ilustrace:

Otázka a úkol:

Pojmenuj tyto dopravní prostředky.

Proč se jim říká také hromadný dopravní prostředek?

Co pohání jejich „motor“?

Je doprava těmito dopravními prostředky šetrná k ovzduší?

Čím se vozíš po městě ty?

Nebo příklad s akcentem na osobnostní a sociální výchovu, resp. na výchovu k občanství:

Text:

Vždy sledujeme provoz okolo nás. Nepouštíme psy z vodítka, vozovku přecházíme jen po přechodech pro chodce a hlasitost zvuků ve sluchátkách omezíme tak, abychom slyšeli, co se kolem nás děje.

Ilustrace:

Úkol:

Najdi a vyjmenuj, kdo se na obrázku chová špatně a proč.

Co bylo, podle tvého názoru, příčinou dopravní nehody?

Je vůbec vhodné věnovat se při chůzi po ulici poslechu hudby ze sluchátek a nesledovat provoz? Proč?

Studenti první skupiny projevili i větší smysl pro používání širší palety metod a forem práce např. tím, že do řešení dopravních situací velice vhodně zařazovali prvky dramatické výchovy. Např.:

Text:

Zastávka pro vozidla hromadné dopravy je místem, kde se často shromažďuje více lidí. Proto se na ní musejí všichni chovat ohleduplně, nestrkat se, nekřičet, neničit vyvěšené jízdni řády.

Ilustrace:

Úkol:

Zahrajte scénku: představte si, že jste cestující v prostředku hromadné dopravy. Předved'te, jak byste nastupovali nebo vystupovali do/z dopravního prostředku.

V některých seminárních pracích se vyskytují i prvky projektové výuky. Tak např. při zpracování tématu – vhodné oblečení do dopravního provozu z hlediska viditelnosti dítěte na ulici při nepříznivém počasí – navrhuje studentka postup:

- 1) teoretické seznámení s tématem formou frontální práce žáků ve třídě
- 2) praktickou část – skupinovou žákovskou práci s pracovními listy, prvky dramatické výchovy – předvedení scénky správného a nesprávného oblečení žáků věcmi, které si přinesli z domova, vycházku do vhodného terénu a rozhovor s některými rodiči žáků – řidiči motorových vozidel na téma, jak vnímají oblečení dětí v dopravním provozu.
- 3) použití ilustrace dopravní výchovy v hodinách výtvarné výchovy a v českém jazyku se závěrečným zpracováním tématu v praktických činnostech – stříhání a lepení vhodného ošacení do dopravního provozu.

Sympatickou se mně jevila i seminární práce studentky, která spojila dopravně výchovnou tematiku – Na dětském hřišti – s poučením žáků o bezpečném chování se mimo domov.

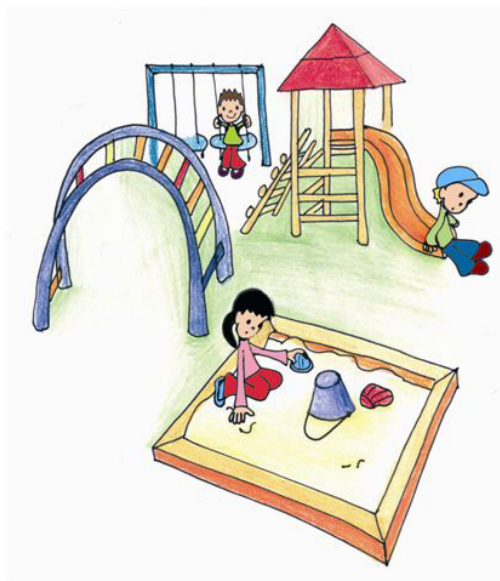
Text:

Když jsou všechny úkoly do školy na další den hotovy, jdou si všechny děti rády hrát. Ale musí vědět, kam.

Pojď, teď ti poradíme, kde si můžeš hrát bezpečně tak, aby ses vrátil v pořádku domů.

Nejbezpečněji si lze hrát na oploceném dětském hřišti. Pískoviště, houpačky a prolézačky zvou k dovádění.

Ilustrace:

Úkoly:

Jak by ses zachoval, kdyby tě obtěžoval někdo cizí?

Můžeme si brát na dětské hřiště psy?

Víš, co musíš udělat, kdyby se na dětském hřišti zranil tvůj kamarád?

Znáš jméno svého lékaře a místo jeho ordinace?

V části pojednávající o osobách pohybujících se na venkově jsem se setkal se zajímavým začleněním dopravně výchovného tématu do tematických celků jiných vyučovacích předmětů. Např.:

Text:

Dnes už tyto postavičky potkáš méně i na venkově, ale přece jen... Jako chodci mohou být někteří z nich sobě i svému okolí dost nebezpeční. Proto je vhodné, nosit nebezpečné předměty v obalech nebo ostrými hroty dolů.

Ilustrace:

Studentka navrhuje využít ilustrace mimo dopravní výchovu i ve výchově enviromentální, při formování sociálních vztahů (pomoc starým lidem) a výchově ekologické (třídění odpadů a topení vhodnými palivy).

Této ilustrace navrhuje jiná studentka využít k pantomimickému vyjádření pohybu postav v tělesné výchově – např. neseš těžký kufr, batoh, stoh papírů, vezeš mladšího sourozence v kočárku na chodníku, jdeš s rozevřeným deštníkem v davu lidí, pomůžeš staršímu člověku s těžkou nákupní taškou. Jak se budeš v takových situacích chovat?

V seminárních pracích se rovněž setkáváme s postavením žáků před problém a vést je k jeho řešení. Např.:

Text:

Někdy se stane, že se nám v chůzi po chodníku objeví překážka, kterou nemůžeme obejít. Neobcházej překážku po silnici, ale přejdi na chodník na protější stranu. Pokud uvidíme překážku včas, je lepší přejít dříve a využít přechodu pro chodce. Pokud to tak nelze udělat, musíme se před vstupem vozovky dobře rozhlédnout nejdříve vlevo, pak vpravo a znovu vlevo.

Ilustrace:

Úkoly:

Myslíte, že je překážka na chodníku dostatečně označená?

Šlo by výkop ještě lépe zabezpečit? Jak?

Ze které strany by mohlo přijíždět auto?

Jak je překážka označena za tmy nebo špatné viditelnosti?

Ještě výrazněji se projevila doba působení v pedagogické praxi ve vyjádření se studentů k ilustracím. Studenti s delší pedagogickou praxí byli schopni kreativity při začleňování ilustrací do vzdělávacího procesu. Studenti s kratší pedagogickou praxí vnímali ilustrace často schematicky, bez nápadu. Např.:

Text:

Přechod pro chodce je dopravní značkou a dopravním značením označené místo, na kterém mohou chodci přecházet vozovku a na kterém mají před všemi vozidly, mimo kolejových, přednost, vstoupí-li do vozovky.

Ilustrace:

Vyjádření studentky k ilustraci:

„Ilustrace se mi jeví jako nevhodná, není z reálného života. Jako jedinou informaci zde vidím, že přechodu pro chodce se říká ZEBRA. Což se mi zdá velmi málo.“

Z posouzení ilustrace je zřejmé, že studentka dosud nepochopila podstatu značení přechodu pro chodce.

Po hlubší analýze seminárních prací konstatuji, že většina studentů učitelství 1. stupně – kombinovaného studia chápe nutnost dopravní výchovy ve vzdělávacím procesu na tomto stupni školy jako položení základů odpovědného chování jedince v dopravním provozu. A takto k předmětu, který studují na katedře didaktických technologií MU v Brně také odpovědně přistoupili. Z jejich námětů a pozorování a připomínek zcela jasně vyplývá, že v jejich případě nešlo o pouhé splnění zadaného úkolu, ale že se nad problémem dopravní výchovy zamýšleli komplexněji, hledali vhodné motivační prvky pro vedení výuky dopravní výchovy na škole, kde působí a formulovali výchovná vyústění dopravních situací v obecnější rovině výchovy k občanství.